

Ali sploh še kje tišina šepeta?

Izguba naravnega zvočnega okolja je resen problem

✍ Marjeta Keršič – Svetel 📷 Mirko Bijuklič

Ko smo se septembra srečali na Dnevu slovenskih planincev v Kamniški Bistrici, sem izkoristila priložnost in se podala na majhen sprehod po zatrepu doline do Spominskega parka, kjer številne spominske plošče med balvani in drevesi ohranjajo spomin na ljudi, ki so ljubili gore, pa se s svoje zadnje gorniške poti niso vrnili živi. Kar nekaj imen mojih prijateljev in znancev je med njimi ... Bil je lep zgodnjejesenski dan, sem in tja je z drevja zaplaval kakšen zlatorumen list in v krošnjah je šumel veter ... ki pa ga skoraj ni bilo mogoče slišati, kajti vse naravne šume je krepko preglasila bučna glasba, ki se je razlegala s prireditvenega prostora pred planinskim domom. »Hopsasa, tralala!« je odmevalo po vsem zatrepu doline. Tista septembrska sobota sploh ni bila nobena izjema – v Kamniški Bistrici glasba zelo pogosto odmeva na ves glas. Če ne pred planinsko kočjo, pa na prireditvenem prostoru Pri Jurju. In ne sliši se je samo v zatrepu, ampak pogosto tja gor do bivaka pod Skuto in do najvišjih grebenov. Tisto, kar je na prireditvenem prostoru prijetno druženje in zabava, je v naravi moteč tujek – jodlanje in alpske poskočnice pa so bile nekako tudi v popolnem nasprotju z občutki, ki jih v obiskovalcu vzbujata spominski park. Ker je šlo za jodlanje, ki je bilo del Dneva slovenskih planincev, sem se nad njim še prav posebno zamislila.

Ali planinci sploh še pogrešamo tišino?

France Avčin je zapisal, da so gore svet, kjer tišina šepeta. Zato jih je imel rad in zato se je zatekal k njim. Ali danes planinci še iščemo svet, kjer tišina šepeta? Ali pa smo že tako popolnoma pozabili, kakšna je tišina, da je niti ne pogrešamo več?

Seveda je treba priznati, da je prava tišina v naravi zelo redka. Zato je doživetje čisto prave tišine dragocena izkušnja. Vsak, ki je kdaj čisto sam doživel kje v hribih snežni metež, tak, ko brez vetra na gosto padajo z neba velike snežinke, ve, kako je, kadar človek res ne sliši ničesar – razen samega sebe. Včasih je tišina v gorah zgovorna: kadar se veter umiri in vse utihne, je nevihta blizu ...

Najpogosteje pa v naravi ne gre za čisto pravo tišino, ampak tišina res šepeta. S šelestenjem listja, šumenjem vetra, ščeбетom ptice, s kamenčki, ki se zvalijo po steni, curljanjem vode, brenčanjem žuželk, udarjanjem žolne po deblu ... Vse mu temu pravimo naravno zvočno okolje in je zelo pomemben del celovite podobe pokrajine, kot jo doživljamo ljudje, pa tudi druga živa bitja. Ne le, da ima vsako naravno okolje svojo zvočno podobo – ta je močno odvisna tudi od letnega časa, ure, vremena in prisotnosti določenih bitij. Veda, ki vse to proučuje, je akustična ekologija.

Naravno zvočno okolje

Vsako okolje ima zvoke, ki so rezultat nežive narave (geofonija; na primer zvok vetra v skalnih stenah, šumenje potoka, grmenje, bučanje valov ...) in žive narave (biofonija; oglašanje živih bitij). Del biofonije je tudi oglašanje človeka – pa naj gre za tih pogovor ali glasno vriskanje. Toda človekovo delovanje je povezano tudi z zvoki, ki jih ne štejemo za naravno zvočno okolje: z zvoki strojev in naprav, z glasbo, s truščem letal. To kulturno zvočno okolje raziskovalci ločijo na tradicionalno (na primer zvoke cerkvenih zvonov, klopotcev, mlačve, oglašanje kravjih zvoncev ...) in industrijsko (od hrupa tovarniških strojev do grmenja reaktivnega letala). Seveda ima tudi vlemesto svoje zvočno okolje – ne le to, vsaka ulica ima svoje posebne zvoke, po kateri jo tisti, ki je na to pozoren, zlahka prepozna. Na žalost pa velikanska večina ljudi v so-

dobnem svetu na zvočno okolje sploh ni pozorna – še zavedamo se ga ne. Navajeni smo se zanašati predvsem na to, kar vidimo. Naučili smo se, da slišimo predvsem to, kar hočemo slišati, nezaželen hrup pa kratko malo odmislimo. Posledica je, da ne znamo več poslušati, še zlasti ne takrat, kadar tišina šepeta.

Strah pred tišino

Kanadski raziskovalec akustične ekologije Murray Schafer¹ je že v začetku sedemdesetih let prejšnjega stoletja ugotovil, da sodobna civilizacija ne zna več prisluhni okolju in razume ti zvočnega okolja. Ugotovil je tudi, da so mnogi prebivalci mest (torej velika večina ljudi) zasvojeni s hrupom. Ne le, da ne znajo več poslušati »šepetanja tišine«, odsotnost hrupa doživljajo kot nelagodje in se tišine bojijo. Ko so ameriškega glasbenika Boba Dylana vprašali, kaj je

¹ R. Murray Schaffer (rojen 1933→), skladatelj in nekdanji profesor komunikacijskih znanosti na univerzi Simona Frazerja v Britanski Kolumbiji.

po njegovem mnenju najbolj zastrašujoča stvar na svetu, je odgovoril: »No ja ... mnogi se bojijo atomske bombe. Ampak po mojih izkušnjah je tišina tisto, kar večino ljudi spravlja v grozo!«

Si torej sploh še želimo šepetanja tišine?

Ali tisti, ki, podobno kot nekoč Avčin, še hrepenijo po naravnem zvočnem okolju, sploh še lahko kje najdejo »svet, kjer tišina šepeta«?

Kako zelo so naše gore »popackane« z zvoki, ki niso del naravnega zvočnega okolja, se mi je posvetilo, ko smo snemali televizijske oddaje Gore in ljudje in je naš tonski mojster včasih porabil cele ure, da je ujel nekaj minut posnetka naravnih zvokov v hribih – brez zvokov letal, motornih žag, terenskih motorjev, pogosto pa tudi glasbe iz zvočnikov. In to celo v najbolj odročnih predelih naših hribov!

Zvočno onesnaženje okolja

Naravno zvočno okolje postaja velikanska redkost. Celo v takih predelih, kot sta Patagonija ali Antarktika, brnijo letala, helikopterji in

motorne sani, in te zvoke je včasih mogoče slišati na desetine kilometrov daleč.

Da je hrup – torej zelo močni zvoki – za živa bitja in tudi človeka škodljiv, je že dolgo jasno. Akustična ekologija, ki je še zelo mlada veda, pa spoznava, da normalnega življenja v nekem okolju ne ogroža samo hrup, ampak so tudi razmeroma tihi zvoki lahko zelo moteči, če so pogosti ali celo stalni. Zvočna podoba okolja je za številne organizme izjemno pomembna. Neštetni zvoki geofonije in biofonije predstavljajo nekakšno naravno simfonijo, po kateri se živa bitja ravna in vpliva na njihovo vedenje. Od nemotenega spremljanja naravne zvočne podobe je odvisno preživetje mnogih bitij in celo vrst. Zato je njeno ohranjanje zelo pomemben del ohranjanja naravne dediščine.

Prvi, ki so spoznali, za kako zelo resno težavo gre, so bili upravljavci ameriških narodnih parkov. Zaradi hrupa, ki je posledica množičnega motoriziranega obiska parkov, kot so na primer Grand Canyon, Yellowstone ali Yosemite, je tako rekoč nemogoče doživljati naravno podobo teh izjemnih pokrajin. Sprva so se začeli pritoževati obiskovalci, kasneje pa so raziskave pokazale, da pomenijo zvočne motnje resen problem za številne živali ne le, kadar gre za hrup, ampak celo, kadar so razmeroma tihe. V Naro-

dnem parku Grand Canyon že deset let izvajajo program, ki naj bi omejil letalske in helikopterske izlete, v številnih zavarovanih območjih pa prav zaradi motenj v naravnem zvočnem okolju zadnje čase nasprotujejo uporabi terenskih vozil in še zlasti motornih sani (za živali je vsakršna motnja pozimi še precej bolj kritična kot v kopnih letnih časih).

Ohranjanje naravnega zvočnega okolja – tudi s pravnimi sredstvi

Kako naravno zvočno okolje varujemo pri nas?

Uredba, ki ureja obremenjevanje okolja s hrupom, govori samo o jakosti zvokov. Ti na naravnih območjih, namenjenih turizmu in rekreaciji, ter v naravnih parkih ne bi smeli presežati 50 decibelov podnevi in 40 ponoči.² Žal se te uredbe tako rekoč nihče ne drži ... Med drugim ima namreč tudi to lepotno napako, da mora tisti, ki ga hrup v naravnem okolju moti, na lastne stroške naročiti merjenje hrupa pri pooblaščenem strokovnjaku – kar je zelo drago – sicer se uradno ne more niti pritožiti. Stopnja hrupa celo v osrednjem območju Triglavskega naro-

² Uredba o hrupu v naravnem in življenjskem okolju (Ur. l. RS, št. 45/1995, 66/1996, 59/2002, 41/2004).

dnega parka pogosto znatno presega te vrednosti predvsem zaradi letalskega in helikopterskega prometa, ponekod pa tudi zaradi cest (kar je še zlasti pereče v okolici Vršiča in Mangartskega sedla). Prireditve v naravnem okolju, kjer uporabljajo ozvočenje, so seveda tudi kršenje omenjene uredbe. Kar pomislimo, koliko takih prireditev se dogaja v Triglavskem narodnem parku! In nekatere organizira celo naša planinska organizacija!

Kaj pa zvočne motnje v naravnem okolju, ki niso ravno hrup, zato pa niso nič manj moteče? Marsikoga na primer hudo moti, če mora med plezanjem kje v steni visoko v gorah cele ure poslušati glasbo, ki se razlega izpred gostinskega lokala ali celo planinske postojanke nekje daleč spodaj, pa čeprav se ušes plezalca dotika z manj kot 50 decibeli. (Roko na srce: tudi taki so, ki ne morejo plezati brez slušalk walkmana na ušesih in si do konca navijejo bobnenje kakšnega heavy metala ... ampak vsa lepota slušalk je v tem, da tako razsajanje sliši samo lastnik, ki brez hrupa ne more živeti, okolica pa ima pred njegovo najljubšo glasbeno skupino mir!) Spominjam se, kako smo pred nekaj leti z znanci na poti čez Vrbanove špice in Begunjski vrh proti Kredarici skoraj znoreli zaradi nekoga, ki je šel na Triglav s kontrabasovsko tubo. Moral je imeti neverjetno kondicijo, saj je skoraj nenehno trobil vanjo cele ure, da se je razlegalo čez vse Triglavske pode in še daleč naokoli.

Pred takimi motnjami naravnega zvočnega okolja zaenkrat ne varuje še noben splošen predpis. V obstoječem Zakonu o TNP je sicer nakazano, da obiskovalci ne smejo motiti živali, ampak motenje živali bi takemu triglavskemu navdušencu težko dokazali. In gamsi ne pišejo pritožb na republiški inšpektorat ... Še bolj nedorečena je pravna zaščita naravnega zvočnega okolja na drugih območjih, ki jih ne zajema Zakon o TNP.

Nekatere evropske države se že zavedajo pomena ohranjanja naravne zvočne podobe in tako imenovanih mirnih območij. Irska je v svoji okoljski strategiji že leta 2003 zapisala: »Pokrajina, njeni zvoki in zvoki živih bitij, ki jo naseljujejo, sooblikujejo naše naravno okolje. Območja z naravno zvočno podobo so pomemben naravni vir: omogočajo kontemplativno rekreacijo,

samoto in pogled vase, so območja, kjer obiskovalec lahko prisluhne simfoniji naravnih zvokov in doživi izkustvo pokrajine z vsemi svojimi čuti. Naravno zvočno okolje je pokazatelj kakovosti okolja. Je del naše dediščine, pomembne za ljudi, živali in biotsko pestrost.«³

O obremenitvah okolja s hrupom govori tudi posebna direktiva evropskega parlamenta in Sveta Evrope iz leta 2002, ki predvideva, da morajo države članice EU poskrbeti za določitev mirnih območij v naravnem okolju in oblikovati ustrezno strategijo njihovega ohranjanja. O tem naj bi tudi redno poročale od leta 2008 naprej.⁴

Pometimo pred svojim pragom

Izguba naravnega zvočnega okolja je torej resen problem, ki bi se ga morali zavedati vsi, planinci, ki radi veljamo za osveščene, kar zadeva naravne vrednote, pa še prav posebno. K splošni osveščenosti glede pomena naravne zvočne podobe pokrajine bomo največ prispevali, če najprej pometemo pred lastnim pragom in začnemo spreminjati kar svoje lastno ravnanje. Vsaj planinci ne bi smeli povzročati zvočnega onesnaženja v naravnem okolju!

Pomislimo, kako preroško je že pred mnogimi leti v svoji pesmi zapisal naš poet Tone Pavček: »Trebja v mnogo tišine, tišine zunaj in znotraj nas ...«⁵ Naučimo se spet poslušati, kako tišina šepeta - ne le v gorah, tudi v predgorjih in dolinah med gorami. Naučimo se spoštovati in razumeti pesem murnov, gorskih potokov, vetra v krošnjah in oddaljenega grmenja. Naučimo se soočiti tudi s tišino, pa čeprav zaradi nje odkrijemo marsikatero resnico o sebi, kar ni zmeraj enostavno. Samo če bomo znali poslušati in ceniti šepetajočo simfonijo naravnih zvokov, bomo znali tudi naravno zvočno podobo pokrajine braniti pred tistimi, ki jo izničujejo z bobnečo glasbo in motornimi sanmi. ○

³ Declan Waugh, Sevket Durucan, Anne Korre, Oliver Hetherington and Brendan O'Reilly: *Environmental Quality Objectives. Noise in Quiet Areas (2000-MS-14-M1). Synthesis Report. Environmental Protection Agency of Ireland 2003.*

⁴ *Direktiva 2002/49/EC Evropskega parlamenta in Sveta Evrope, 25. junij 2002.*

⁵ *Tone Pavček: Preproste besede.*